

גמרא:

שנינו במשנה הגוזל את אביו הרי זה משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו.

אמר רב יוסף, אם אין לגזולן לא אחים ולא אחי האב, לא יקח את הגזילה לעצמו אלא יוציאנה מרשותו ואפילו לארנקי של צדקה⁽⁸⁾.

אמר רב פפא: וצריך שיאמר כשנותן את הגזל לצדקה⁽⁹⁾, זה גזל אביו.

ומקשינן: מדוע עליו להוציא את הגזילה מידו הרי הוא הירוש של אביו, ואמאי לא אמרינן כשם שאביו היה יכול למחול לו ואז לא היה מחויב להוציא את הגזילה מידו, כך הוא נמחליה לנפשיה — ימחול לעצמו ושוב לא יזדקק להוציא את הגזילה מתחת ידו⁽¹⁰⁾,

ד. האומר לבניו, קונם, לשון נדר, שאי אתה נהנה משלי, אם מת האב ירשנו בנו לפי שאחר מיתתו כבר אין נכסיו שלו אלא של בנו.⁽⁷⁾

ה. אבל אם אמר מפורש קונם לא יהנה מנכסיו בחייו ובמותו, אם מת האב לא ירשנו בנו, לפי שאדם אוסר על חבירו דבר שהוא ברשותו לכשיצא מרשותו, ויחזיר בנו את חלקו בירושה לבניו או לאחיו של אביו,

ואם אין לו מה לאכול והוא זקוק למעות ילוה מעות בשיעור חלקו בירושה, ובעלי חובו באים ונפרעים מאחיו או מאחי אביו את חלקו של המודר הנאה בירושה, דאף על פי שהוא אסור בהנאה מהירושה מותר לו ליהנות בכך שישולם חובו מהירושה:

דכתיב והשיב את הגזילה, וכן הוכיח החזון איש [כ"ב] מהגמרא לקמן.

6. לדעת רש"י ותוספות הגוזל את אביו יתן לבניו או לאחיו או שילוה ובעלי חוב באים ונפרעים ואם אין יורשים יתן לצדקה כמבואר בגמרא ובלבד שיוציא את הגזילה מתחת ידו, אבל הרמב"ם [גזילה ח"ב] נקט שהגזולן לעולם אינו מפסיד את חלקו בירושה אלא אם הגזילה בעין נותנה לאחים וכנגד זה לוקח בירושת האב יותר לפי חשבון הגזילה ובכך שאינו מחזיק בידו את הגזילה קיים את דין ההשבה, ואם אין הגזילה בעין נותן לאחיו קרן וחומש ומקיים את מצוות ההשבה וכנגד זה נוטל בירושה באותו שיעור ולעולם אין הגזולן מפסיד כלום. וביאור המשנה עולה לפי זה כך: [אם אינו רוצה לא גרסינן] ואם אין לו לווה וכו' היינו שאין לו אחים ואיך יוציא את הגזילה מתחת ידו ילווה

כסף ויתן לבעל חובו לגבות מהגזילה. ביאור הגר"א [שסדה]. ובחזון איש תמה אם פרע את חובו בדמי הגזילה איוו השבה עשה, דבשלמא אם יש לו אחין והשיב להם קיים מצוות השבה גם אם בעל החוב גבה מהם אחר כך, אבל באין לו אחין הרי זה כמשלם לחנווני בדמי הגזילה.

7. כך ביאר הרשב"א: דעכשיו אינו יורש ממנו אלא יורש ממילא נכסים מכח ירושתו שהורישו רחמנא.

8. כך פירש רש"י, אבל השיטה הביא בשם גאון הגורס אם אינו מוצא ממי ללוות לווה אפילו מארנקי של צדקה.

9. רש"י כתב כשהוא נותן לצדקה יאמר זהו גזל אבא, אבל הבית יוסף [שסדה] כתב שהוא הדין אם נותן לבניו או לאחיו. וביאר בים שלמה

שאם גזול מגר ונשבע לו שלא גזלו, ומת הגר ישלם הגזולן את הקרן והחומש לכהנים.

הרי שגזול את הגר ונשבע לו שלא גזלו, ושמע שמת הגר ורצה לכפר על גזילתו, והיה מעלה כספו ואשמו לירושלים לתתו לכהנים, ופגע בדרך באותו הגר שיצא עליו קול שמת, וזקפו עליו הגר במלוח—שאמר לו יהא הכסף בידך בהלוואה, ואחר כך מת הגר, זכה הלח הגזולן שנהפך ללווה במה שבירו, כדין לווה מגר ומת הגר שאין לו למי להחזיר את החוב והוא זוכה בו מן ההפקר, דברי רבי יוסי הגלילי.

ר' עקיבא אומר: אין לו לאותו גזולן תקנה, עד שיוציא גזילו מתחת ידו, ואף על פי שכבר הפך הממון להלוואה בידו הוא חייב להוציאו מרשותו⁽¹¹⁾, אלמא אפילו אם נמחל לגזולן על גזילתו צריך להוציא את הגזילה מתחת ידו⁽¹²⁾,

ומבארין: לדעת רבי יוסי הגלילי לא שנא בן שגזל את אביו שהוא יורשו ורצה למחול לנפשיה על הגזילה שירש, ל"ש גזול הרוצה למחול לאחרים שגזלוהו, מצי מחיל, הילכך המשנה דלעיל דקתני מחל לו על הקרן ולא על החומש כרבי יוסי הגלילי היא,

ולדעת רבי עקיבא דאמר אין לגזול הגר

מי לא תנן, הנגזל שמחל לו על הקרן ולא מחל לו על החומש וכו', אלמא גזול בר מחילא הוא ואפילו אם לא יצאה הגזילה מתחת ידו פטור מהשבה לאחר שיצא מתורת גזולן בכך שנמחל לו גזילתו, והכא נמי נאמר שיוכל הגזולן היורש למחול לעצמו ולא יצטרך להוציא את הגזילה מתחת ידו.

אמר רבי יוחנן: לא קשיא, הא דמצינו שאפשר למחול על גזילה רבי יוסי הגלילי היא, הא דאמרינן במשנתנו שיוציא מידו ולא יוכל למחול לעצמו רבי עקיבא היא.

דתניא, נאמר בגזול את חברו וכפר ונשבע לשקר, והשיב את אשמו בראשו וחמישיתו יוסף עליו, ואם אין לאיש גואל להשיב האשם אליו, האשם המושב לה' לכהן, מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו עליו, [במדבר ה—ח] ומבארין לקמן מדכתיב לה' לכהן שקנאו השם ונתנו לכהן, מכאן שאם מת הנגזל ואין לו גואל שיקבל את הקרן וחומש, על הגזולן לשלם את הקרן והחומש לכהן.

והוינן בה: ובי יש אדם בישראל שאין לו גואלים הרי בדין ירושה נאמר הקרוב קרוב קודם עד יעקב אבינו ואין יהודי שאין לו איזה קרוב בעולם,

אלא על כרחך בגזול הגר הכתוב מדבר,

דהכא רבותא קא משמע לן שהלא בעל הצדקה יודע את כוונתו אפילו הכי צריך לומר.

10. בפני יהושע ביאר דעל המשנה לא קשיא מדוע עליו לשלם לאחיו ואינו יכול למחול לנפשיה דיש לומר שמיד בשעת מיתת האב הפקיעה התורה את זכות הבן מירושת הדבר הגזול בידו וממילא לא שייך שימחול לנפשיה,

אבל ממאי דאמר רב יוסף נותן אפילו לארנקי של צדקה משמע שלא פקעה ירושתו אלא אדרבה הוא זכה בגזול אלא שעליו להוציאו מרשותו, ולכך מקשינן ולמחליה לנפשיה.

11. יש להבין מדוע לא מועילה מחילת הנגזל לפוטרו מתשלום הגזילה כפי שכל בעל חוב יכול למחול ללווה, ועיין פני יהושע [לקמן

הגזילה מתחת ידו, דהוא הדין דאפי' לא זקפו הגר על הגזלן במלווה אם הוא מת זכה הגזלן מן ההפקר והוא מוחל לעצמו ופטור מלהוציא את הגזילה מתחת ידו,

והאי דקתני בברייתא זקפו עליו במלווה, נאמר להודיעך כחו דרבי עקיבא דאמר אפילו זקפן עליו הגר במלווה עדיין נחשב הממון בידו של הגזלן כממון גזול ואין לו תקנה עד שיוציא גזילה מתחת ידו, אבל לרבי יוסי גם ללא זקיפה במלווה אם מת הגר יכול הגזלן לזכות בממון ולמחול לעצמו על הגזילה.

מתקופה לה רב ששת לרבי יוחנן, אי הכי כדאמרת שלדעת רבי יוסי הגלילי אדם יכול למחול על גזילה הנמצאת ברשותו, מדוע הביאה המשנה את דעתו של רבי יוסי רק לענין שיכול למחול לאחרים דקאמר מחל לו על הקרן וכו' ומוקי לה רבי יוחנן כרבי יוסי, לשמענינן שיכול למחול לנפשיה כגון בן שגזל את אביו וירשו שאינו צריך להוציא

תקנה עד שיוציא גזילה מתחת ידו, לא שנא נגזל הרוצה למחול לאחרים שגזלוהו, ולא שנא בן שגזל את אביו וירש את גזילתו ורוצה למחול לנפשיה, לא מצוי מחיל⁽¹³⁾, ועליו להוציא את הגזילה מתחת ידו, נמצא שהאמור במשנתנו גזל את אביו יחזיר לבניו או לאחיו ואינו יכול למחול לעצמו כרבי עקיבא היא.

ומקשינן: לר' יוסי הגלילי דאמר הגזול את הגר וזקף עליו הגר את החוב במלווה ומת זכה הגזלן במה שבידו כדין לווה מן הגר ומת הגר שזכה מן ההפקר, דמשמע מדבריו שאם לא זקף עליו הגר את הגזילה במלווה ומת, על הגזלן להוציא את הגזילה מידו, ומדוע לא נאמר שיזכה בממון הגר מן ההפקר וימחול לעצמו, דהא אמרת לרבי יוסי לא שנא לעצמו לא שנא לאחרים מצי מחיל.

ותרצינן: לא תדייק מדברי רבי יוסי שרק על ידי זקיפה במלווה פטור הגזלן מלהוציא את

ונשבע ומת הגר ללא זקף עליו במלווה, ישלם קרן וחומש ואשם, משמע שאף רבי עקיבא מודה לרבי יוסי הגלילי שעל ידי ההודאה נפטר הגזלן מהחומש והאשם, והטעם לכך הוא שכיוון שהודה בחיי הגר לאו גזל הגר מקרי וזכה הגזלן בממונו של הגר כדין נכסי גר שמת, אלא דלענין הקרן החמירה עליו התורה שיוציאנו מרשותו, אבל לענין החומש והאשם פטור שכבר אין בידו גזל הגר. נמצא שלרבי עקיבא מועילה הודאה בחיי הגר לפוטרו מחומש ואשם. והטור פירש שאם זקף עליו הגר במלווה אף רבי עקיבא מודה שאין צריך ליתנו לכהנים אלא לארנקי של צדקה אבל אם הודה לגר יתן הכל לכהנים וכך ביאר הגר"א בדעת הראב"ד.

קי"ב] על דברי התוספות שם שאין כהן יכול למחול על חובתו של הגזלן לשלם לו לפי שכסף מכפר מחצה, וכתב שם דלפי זה אף הנגזל לא יוכל למחול כדי שיתכפר לגזלן עיין שם וזהו טעמו של רבי עקיבא, ולפי זה דווקא בגזלן שנשבע לשקר דבעי כפרה אין הנגזל יכול למחול לו אבל לולי השבעה אילו מחל לו הנגזל היה פטור. וכן כתב הרשב"א [קד"ב] שאפשר למחול על החומש משום שאינה כפרה, עיין שם.

12. הרמב"ם [גזילה ח"ד] פסק כרבי עקיבא, ודקדק הפני יהושע בדבריו שאם זקף עליו במלווה ישלם לכהנים רק קרן, אבל אם גזל

ומבארין: מה שזכה הגזולן בממון הגר היינו משום דוקפן עליו הגר במלווה, ובכך מחל לו על חובו ונהפך הממון בידו להלוואה, אבל בלאו הכי אם מת הגר ללא שזקף את הגזילה במלווה על הגזולן אין הגזולן יכול לזכות מן ההפקר בגזילה ולמחול לנפשיה.

רבא אמר: הא והא רבי עקיבא היא, דאמר אין לגזולן תקנה עד שיוציא גזילה מתחת ידו,

ודקא קשיא לך הא דאמרין לעיל מחל לו על הקרן וכו' דמשמע שאפשר למחול על גזילה, **כי אמר רבי עקיבא דלא מצי מחיל** דווקא היכן שבא הגזולן למחול לנפשיה כשזכה בגזילה כגון הגזול גר ומת הגר או בן שגזל את אביו ומת האב⁽¹⁴⁾, **אבל** הבא למחול לאחרים שגזלוהו **מצי מחיל**.

מה שאין כן לרבי יוסי יכול הגזולן למחול לנפשיה אפילו בלא שזקוף עליו הנגזל את הגזילה במלווה הילכך משנתינו אינה יכולה לסבור כמותו, דאמרין הגזול את אביו משלם לבניו ומשמע שאינו יכול למחול לעצמו.

ומקשינן לרבא, ממה שהעמיד את המשניות קט-ב דווקא כרבי עקיבא, ולא פירש כרב ששת דאמר שאפשר לחלק גם אליבא דרבי יוסי בין מוחל לאחרים למוחל לעצמו, משמע מכלל דבריו דרבי יוסי הגלילי סבר אפילו לנפשיה נמי מצי מחיל, ואפילו אם לא זקף עליו אביו או הגר הנגזל את החוב במלווה יכול למחול לעצמו,

את הגזילה מתחת ידו אלא מוחל על גזילתו לעצמו ויצא בכך מידי גזילה, וממילא נלמד **בבל שכן** שיכול למחול לאחרים שגזלוהו.

וכן לדעת רבי עקיבא דאמרת שאפילו אם מחל הנגזל לאחרים על הגזולן להוציא את הגזילה מידו, מדוע הביאה המשנה את דעתו רק לענין זה שאינו יכול למחול לעצמו דקאמר הגזול את אביו ישלם לבניו או לאחיו ומוקי לה רבי יוחנן כרבי עקיבא, לשמעין שאפילו אם מחל הנגזל לאחרים **דלא מצי מחיל** ועליהם להוציא את הגזילה מידם, וממילא נלמד בכ"ש שאם גזל את אביו ומת ורוצה הגזולן ליורשו ולמחול לנפשיה, **דלא מצי מחיל**.

אלא אמר רב ששת: הא דאמרין לעיל מחל לו על הקרן דמשמע שניתן למחול על גזילה, **והא** דאיתא במשנתנו שאין הגזול את אביו יכול למחול לעצמו **רבי יוסי הגלילי היא, כי קאמר רבי יוסי הגלילי דמצי מחיל** על גזילה מדובר בנגזל הרוצה למחול לאחרים שגזלוהו, **אבל** הרוצה למחול לנפשיה כגון בן שגזל את אביו ומת ורוצה ליורשו ולמחול לעצמו, **לא מצי מחיל**.

מה שאין כן לרבי עקיבא אפילו נגזל לא מצי מחיל לגזולן ועל הגזולן להוציא את הגזילה מתחת ידו.

והוינן בה: **אלא אמאי** אמר רבי יוסי הגזול גר וזקף עליו במלווה ומת הגר **זכה הלה במה שבירדו** ואינו צריך להוציא את הגזילה מידו דמשמע שיכול אדם למחול לנפשיה בגזול שזכה בו,

14. הרמ"ה בשיטה כתב, מסתברא שאף לרבי עקיבא אב שהיה לו שטר חוב על בנו ומת, הבן